

[3, с. 5].

Патріотичне виховання – планомірна виховна діяльність, спрямована на формування духовно-моральних, громадянських і світоглядних якостей особистості. Вони проявляються в любові до Батьківщини, до свого дому, в прагненні й умінні берегти та примножувати традиції, цінності свого народу, своєї національної культури, своєї землі. Загальна мета патріотичного виховання – виховувати у підростаючого покоління любов до Батьківщини, гордість за свою Вітчизну, готовність сприяти її процвітання і захищати у разі потреби [2]. Воно повинно бути спрямовано на формування одного з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові; гордість за надбання національної культури, шанобливе ставлення до історичного минулого українського народу, його мови, традицій, звичаїв та обрядів [1].

Зміст патріотичного виховання буде цілеспрямованим, конкретним та ефективним лише в тому разі, коли воно буде втілюватися у практичній діяльності. Етапи для його здійснення:

- інформаційний (надання інформації для усвідомлення патріотичних цінностей та ідеалів українського народу як особистісних та активності в їх реалізації);
- організаційний (безпосередня організація навчально-виховного процесу з метою оволодіння науковими фактами, поняттями, теорією про природу та суспільство, нормами поведінки, соціальними відносинами, звичаями, традиціями. Формування патріотичного світогляду особистості);
- стимулюючий (стимулювання патріотичного самовдосконалення та самовиховання студента, формування патріотичних переконань, практичних навичок та уміння реалізації патріотичних якостей і почуттів у процесі навчальної, виховної та практичної діяльності);
- оцінюючий (визначення та оцінка рівня патріотичної вихованості майбутніх фахівців відповідно до розроблених критеріїв).

Отже, патріотичне виховання відіграє важливу роль в формуванні ціннісного світобачення людини, соціалізує її в політичному житті, допомагає ідентифікувати себе зі своїм народом, становить людину як громадянську особистість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кравченко А. Національно-патріотичне виховання молоді в Україні – вимога сьогодення / Андрій Кравченко, Мирослава Сахно // Педагогічні науки. – 2015. – № 63
2. Мельнікова О. В. Проблеми патріотичного виховання сучасної молоді / О. В. Мельнікова // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. - 2012. - Вип. 2. - С. 83-89
3. Петронговський Р. Р. Теорія і практика формування патріотизму старшокласників: Монографія / За ред. проф. М. В. Левківського. – Житомир: Полісся, 2003. – 220 с.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Іванова Наталія Володимирівна – кандидат філософських наук, доцент, завідувач відділення «Дошкільне виховання» Луцького педагогічного коледжу

УДК 101.1:316+111.6

СТРАТЕГІЇ МИСЛЕННЯ СУЧАСНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ: СОЦІАЛЬНО - ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Розглянуто особливості творення сучасної соціокультурної реальності українського суспільства в контексті соціально-філософської парадигми. Проаналізовано стратегії

мислення, які є чинниками змін і проектування соціуму, життєдіяльності людини. Здійснено аналіз соціокультурних ризиків у трансформації духовно-онтологічних стратегій мислення.

Ключові слова: стратегії мислення, соціокультурна реальність, українське суспільство, економічне мислення, евристичне мислення.

STRATEGIES OF THINKING OF MODERN SOCIO-CULTURAL REALITY: SOCIO-CULTURAL ANALYSIS

The article is devoted to the consideration of the features of creation of modern socio-cultural reality in the context of socio-philosophical paradigm. The author conducts the analysis of the strategies of thinking that are the factors of changes and of design of society and of human life. The paper contains the analysis of the socio-cultural risks in the transformation of spiritual and ontological thinking strategies.

Keywords: strategies of thinking, social and cultural reality Ukrainian society, economic thinking, efficient thinking.

СТРАТЕГИИ МЫШЛЕНИЯ СОВРЕМЕННОЙ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ РЕАЛЬНОСТИ: СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ

Рассмотрены особенности создания современной социокультурной реальности украинского общества в контексте социально-философской парадигмы. Проанализированы стратегии мышления, которые являются факторами изменений и проектирования социума, жизнедеятельности человека. Осуществлен анализ социокультурных рисков в трансформации духовно-онтологических стратегий мышления.

Ключевые слова: стратегии мышления, социокультурная реальность, украинское общество, экономическое мышление, эффективное мышление.

Постановка проблеми. Успішне розв'язання цивілізаційних проблем і викликів, які постали перед сучасною людиною, залежатиме від того, наскільки її мислення буде динамічним, продуктивним, спрямованим на розвиток і збереження не тільки власного життя, але і всієї планети. Адже спосіб мислення безпосередньо пов'язаний із соціокультурним життям епохи. Сучасний глобалізований світ, конституційований у складноорганізованій соціокультурній реальності, досить важко піддається осмисленню і чіткому визначенню тенденцій та стратегій щодо його подальшого поступу. З огляду на вищесказане, постає необхідність осмислити тенденції формування сучасної соціокультурної реальності українського суспільства та здійснити аналіз мисленнєвих стратегій в контексті її творення, що і є метою нашої статті.

Ступінь наукової розробки проблеми. Проблема стратегій мислення недостатньо висвітлена в контексті соціально-філософських досліджень як зарубіжних, так і українських вчених. Більшість досліджень присвячено питанням розгляду стратегічного мислення в економіці, менеджменті (Е. Бейнхоккер, С. Каплан, З. Шершньова, К. Омає, Е. Солоненко), частково – в освіті (В. Андрущенко, Р. Арцишевський, С. Борінштейн, В. Кремень, І. Мисик, М. Романенко та ін.). З позицій соціально-філософської науки ми виділяємо наступні стратегії мислення: аналітико-прогностичні, комунікативно-семіотичні, екзистенційно-феноменологічні, когнітивно-методологічні, духовно-онтологічні, світоглядні, ціннісно-сміслові та соціально-гуманістичні. Всі вони є евристичними, продуктивними; об'єднують глобальні та кінцеві цілі діяльності людини, соціуму, суспільства; мобільними та багатофункціональними у способах цілереалізації; стійкими щодо соціальних та інтелектуальних ризиків і випробувань; такими, що належать до простору національної або загальної культури. Необхідно наголосити, що стратегії мислення передбачають нелінійне взаємопоеднання раціонального аналізу, творчого синтезу та ціннісно-сміслового континууму в нову структуру. Окрім того, вони є одним із основних ресурсів соціального проектування, конструювання соціального простору і передбачають моделювання соціокультурних змін.

Поряд з тим, осмислення стратегій мислення передбачає аналіз різноманітних методологічних підходів. Зарубіжні наукові школи виділяють: аналітичний (П. Джонсон, І. Ансофф), в основі якого лежить необхідність послідовного і точного використання логіки і формальних методів. Другий базується на необхідності використання неформальних, творчих методів як шлях боротьби зі стереотипами (прибічники візіонерської школи К. Омае, І. Вілсон). Наступний підхід (Дж. М. Лідка, Г. Мінцберг, Р. Рамелт) поєднуючи два попередні підходи – творчий і раціональний – і не робить акцент на жодному із них. Ми дотримуємось думки, що поєднання різних підходів дає більш цілісну картину існування того чи іншого феномену, а в нашому випадку – стратегій мислення.

Вказуючи на методологію конституювання нової формації мислення, П. Щедровицький виокремлює такі принципи: це принцип «рамочок» або «рамочної організації» методологічного мислення і мисленнєвої роботи взагалі; принцип подвійної інтенціональності або подвійного покладання (фону, об'єкта і просторів для об'єктів типу, предмету і предметної організації); принцип поліекранної організації простору інтелектуальної діяльності або принцип топіки, що зближує методологічні версії організації мисленнєвої діяльності з концепціями «комунікаційного простору» та «фрактального розуму» [1, с. 39-40]. Це, на наш погляд, дає змогу найповніше розкрити прагматичний аспект проблеми.

Необхідно зазначити, що поняття «стратегії мислення», поряд зі «стратегічним мисленням», включає в себе інший, більш широкий діапазон смислів. Як відомо, в античній культурі утворилося декілька дискурсивних практик, які осмислювались в якості різних типів і способів міркувань, на основі чого формувалася здатність мислити. Всі окремі, індивідуальні концепції та уявлення, картини світу в античній філософії сформувались в контексті єдиної мисленнєвої діяльності. Тому, з точки зору стратегій античного мислення можна говорити про формування нової реальності та інституту мислення. Нормування дискурсивних практик передбачало побудову ідеальних об'єктів, правил і категорій, свого роду технологізацію та інституціалізацію мислення. А це, зрештою, визначило вимогу створення концепції мислення як способу соціального пізнання, розуміння і діяльності.

Результатом розвитку середньовічного теоцентризму (в його різних модифікаціях) мислення постало в дещо іншому ракурсі щодо усталених античних принципів розуміння природи, Бога, суспільства, науки, пізнання, людини. Стало зрозумілим, що дійсність – це не лише те, що створене Богом, але й має більш глибокий зміст. Нова методологія пізнання (яка йде відразу з двох сторін – від Творця і від речей) утверджує нову стратегію мислення. Середньовічна метафізика і пізнання опинились перед фактом, що розум, як і мислення, має морально-ціннісні і соціокультурні виміри, перехід до яких знаменує перетворення мисленнєвого процесу, актуалізує його критичний пізнавальний аспект. На даному етапі суб'єкт із «зовнішнього» перетворюється у «внутрішній» об'єкт, виникають дії нових інтелектуальних сил, яким підкоряється їх носій.

Новочасовий період розвитку мислення характеризується, перш за все, переходом від теоцентричної («віро-центричної») трансцендентності до раціонального самовизначення. Дана тенденція була обумовлена розвитком науки і методологічної свідомості, що є засобом регуляції дослідницького процесу, динамічне розгортання якого в період Нового часу забезпечувало в ньому необхідні раціональні стандарти та ціннісні механізми вибору, а також підтримки заданих цільових соціальних орієнтацій. Дослідницький процес в цей період унеобхіднювався інтенсивним розвитком ринкової економіки, яка черпала свої енергії з науки, із знання, з нових стратегій мислення, яке було концептуалізоване в методології раціоналізму. Саме на його основі й починає утверджуватися нова соціальна реальність.

Розглядаючи сучасне мислення в дискурсі постмодерну, з одного боку, ми не знаходимо в ньому ознак наявності універсального смислового горизонту, який в класичному модерному раціоналізмі репрезентували так звані «метанаративи». Тому навіть в межах однієї науки сучасне знання стає більш контекстуалізованим, політеоретичним, різноаспектним. З іншого боку – соціокультурна реальність глобалізованого світу, будучи строкатою і

непередбачуваною, сполучає в собі розмаїття різноякісних, багатовекторних величин, які важко звести до чогось загального, універсального. В даному контексті предмет мислення постає як «своєрідний мікс» (С. Пролєєв), який з позицій комплексності свого предмету має реалізовуватись як міждисциплінарний теоретичний синтез. Звідси, однією із ознак сучасного мислення виступає «гетерономність як такий спосіб розуміння, який має враховувати в собі різноякісні за походженням вимоги» [2, с. 18-21], що, в свою чергу, змінює роль та значення знання в інформаційному суспільстві.

Як відомо, знання в «суспільстві знань» є одним із засобів соціалізації, здатності людини брати участь у суспільному житті, саморозвиватися і самовдосконалюватися, бути оціненим і прийнятим соціумом, мати можливість творити свій життєвий проект. Оскільки сучасна криза знання виникла на тлі нівелювання наукової картини світу, заміщення її псевдонаукою, буденними знаннями, повсякденними уявленнями, які опозиціонують їй і стирають відмінності між істинним знанням і оманливим, то й на заміну знань як прояву об'єктивного стану речей в «суспільстві знань» приходять їх розмаїття, виражених багатоманітністю віртуальних реальностей в лоні сучасної культури. Як зазначає В. Вільш, на перший план виходить «радикальна плюральність як основна конституція суспільства, і саме тому в ній стає наступальним, навіть домінантним і обов'язковим плюральний зразок смислу і дії» [3, с.320], тому й сучасне знання перестало сприйматися в класичному розумінні як ознака істинності, загальності, об'єктивності, необхідності, а перетворилося на символ, точніше на «символічний код», знаряддя соціального самоутвердження, успіху, фахової компетентності індивіда.

Хоча, полемізуючи щодо трансформації знань, сучасні філософи, соціологи, політологи наголошують на стан перманентної кризи, яка «затягнулася», «зависла» в часі, стала аморфною, безальтернативною, «хронічною хворобою людства без більш-менш дієвих ліків» (С. Пролєєв). Однією з причин вважають кваліть сучасного розуму, який внаслідок своєї «пихатості» так і не зміг вивести цивілізацію на нові рівні соціально-економічного буття. Адже надії епохи Нового часу на опанування природи і непохитність закону збереження енергії, як ми бачимо зараз, виявились тлінними і марними. Тому обоження розуму призвело до розпаду і краху даних сподівань: виробництву речей активно стало протистояти виробництву інформації. Сучасний розум повинен вирішити проблему, яка розкриває опозицію можливого і допустимого (як влучно окреслив її Т. де Шарден): «що нам дозволено і не дозволено», де є той ліміт, крайня межа активності людини в різних сферах діяльності. Наука спроможна це зробити задля того, щоб не допустити демонтажу буття і небуття. Одним зі шляхів виходу з цієї ситуації є розробка і застосування вчення В. Вернадського про ноосферу, яка доводить, що розум – це «не господар буття», а його репрезентант. Адже «існують визначені космічні (ноосферні) межі людського свавілля у природі, за якими вичерпуються космічні функції земного розуму» [4, с. 42]. Силу розуму потрібно спрямувати для використання її в контексті вивчення загальних космічно-планетарних закономірностей існуючого, «коли розумність людини в її взаєминах із зовнішнім світом має своїм критерієм цілісність, системність та єдність ноосфери» [4, с. 41]. А сучасна наука, озброївшись поняттям «людиновимірності», не стала на позиції антропології чи суб'єктивізму, а перетворила його «в парадигму цієї людської діяльності» [4, с. 46].

Поряд з тим, що сучасний розум демонструє кризу теорії, науки як основи для проектування того чи іншого соціокультурного явища, з іншого боку, знання перетворилось на економічний чинник добробуту, продукт виробництва, а деколи, і перевиробництва матеріальних благ. Така матеріальність зі споживацько-модернізованим присмаком робить знання малозначущим і беззахисним. Звідси, наука постмодерну починає мислитись не в якості шукача істини чи істинного знання з метою розуміння, взаємопроникнення в глибини буття, а з ефективністю, результативністю, дієвістю. Проте, дані надбання і зиски мають властивість швидко перетворюватись на безповоротні, а деколи і з катастрофічними наслідками, втрати завтрашнього дня.

З нашої точки зору, визначальними характеристиками вектору сучасності є наявність

логістичного мислення та здатність людини до креативності. Але, на жаль, сучасна реальність демонструє нам факт, що велика кількість молоді орієнтується на економізм та фінансизм понад усе. Таке вузькоспрямоване прагматичне мислення передбачає таку ціннісну орієнтацію як «абсолютизація успіху». Принцип «успіх за всяку ціну», наче небезпечний вірус, проник у різноманітні галузі життя, набуваючи форм нечесної конкуренції, рафінованої підступності, створюючи пастки та принизливі інтриги для учасників ринкової гри тощо. Гіперконкурентні стратегії побудовані тільки заради власного збагачення і вигоди: маніпулюванні довірою споживачів, цінами, свідомому блокуванні якісних товарів, придушенні конкурентів, в результаті чого сучасний бізнес нагадує театр військових дій, який використовує різні форми війни – економічну, психологічну, інформаційну. Відсутність протистояння таким принципам побудови бізнесу «драматизує кризу, призводячи до нічим не виправданого переродження цивілізації: із заснованої на вірі й відповідальності на вибудовану на недовір'ї та безвідповідальності, точковому і масовому терорі небагатьох проти всіх» [5, с. 256]. Протистояти, виробляти суспільний імунітет до соціальних недуг, формувати довіру і відповідальність у громадян щодо держави, один до одного, свого майбутнього зможуть лише ті суспільні інституції, мисленнєві стратегії яких є інноваційні та продуктивні.

Вагомим є те, що стратегії сучасного економічного мислення визначають напрями нового розуміння економічного господарства. Разом з тим, дослідники відзначають, що існує очевидність «небезпечного розриву між дійсністю господарювання і економічним дискурсом. Думка рухається сама по собі, а хід подій – сам по собі» [6, с. 32-35]. Такий «розлад» економічної картини світу є сегментом загальної соціокультурної ситуації, яка є наслідком розгалуженого розгортання історичних процесів та їх всезростаючого прискорення. С. Кримський, Ю. Павленко вважають, що при такій розстановці мисленнєвих стратегій «майбутнє як компонента історичного часу стає розмінною картою глобальної стратегії конкуренції за знаходження місця у світовій історії з виникненням нині соціальної задачі цілісного присвоєння нових характеристик минулого, сьогодення і майбутнього» [7, с. 55-60]. Тому рефлексія у вигляді такого напрямку мислення як філософія економіки має найпершим завданням критично переглянути усталені канони економічної реальності і допомогти усунути даний розрив. Адже на сьогодні «чільним покликанням філософії економіки є обґрунтування економічного дискурсу як комплексу епістемологічно гетерогенних дослідницьких практик, а також створення концептуальних засад для їх синтезу в підсумковому економічному знанні» [6, с. 32-35].

Як відомо, людство перетворилося на єдину глобальну структурно-функціональну макроцивілізаційну систему «при формуванні на планеті жорсткої ієрархії, що базується на трьох формах домінування Заходу: фінансовій, військово-політичній та інформаційній» [7, с. 98-99]. Тому, передбачаючи соціокультурні ризики сучасної епохи, М. Горкгаймер застерігав про загрозу стати на «шлях тріумфального відродження нового варварства», адже «з розширенням горизонту мислення та дії через технічні знання, починає зникати автономія одиничного суб'єкта, зменшується його здатність протистояти зростанню апарату масового маніпулювання, сила його фантазії, його незалежне судження» [8, с. 198-234]. Людина оточена ризиками впасти в стан «екзистенційного вакууму» (В. Франкл), моральної нечутливості, плинної реальності (З. Бауман), віртуальної свободи, всесвітньої безпритульності, тотальної бездуховності тощо.

Свого часу Б. Паскаль стверджував, що людина, очевидно, створена, щоб мислити. В цьому вся її гідність і вся її цінність; і увесь її обов'язок полягає в тому, щоб мислити як потрібно, тобто «правильно». А вміння мислити правильно взаємопов'язане із вмінням бути щасливим. «Щастя залежить не стільки від самих речей, скільки від думки, яку ми про них маємо», – наголошував свого часу Е. Роттердамський. Як складова мисленнєвих стратегій, думка спрямовує діяльність людини, творячи нову реальність.

Наголосимо, що поняття «економіка щастя» в останні роки стало об'єктом вивчення саме теоретиків-економістів у зв'язку зі зростанням соціального та економічного рівня добробуту

людей, необхідністю прогнозування їх поведінки тощо. Його досліджували зарубіжні автори: Т. Касер, С. Колма, Е. Освальд, А. Пігу, М. Ріхніс, Дж. Сакс, Дж. Хікс та ін., а також і вітчизняні: В. Базилевич, Є. Головаха, М. Гузь, В. Ільїн, А. Капустін, Г. Климко, Е. Лібанова, О. Попадинець, Є. Сініцина, А. Чухно та ін. Вчені виділяють два поняття: економіка щастя як суб'єктивний вимір задоволеності життям та економіка добробуту як оцінка якості життя членів суспільства. Проте, при оцінці добробуту населення в першу чергу враховують не економічний, а *соціальний добробут*, оскільки у більшості людей кінцевою метою є не збільшення матеріального багатства, а прагнення бути щасливими і здоровими. Базовими показниками при обрахуванні міжнародного *індексу щастя* (HPI), критерії якого розробила міжнародна організація NEF, є суб'єктивне задоволення життям, його очікувана тривалість та «екологічний слід» як міра впливу людини на середовище проживання [9, с. 66-72]. Як бачимо, економічні показники і виміри соціального, загальнолюдського щастя опредмечуються через особистісне, індивідуальне щастя. Вимірюючи рівень щастя, вчені-економісти використовують кількісні показники (зайнятість, ціни, трудові доходи), тоді як філософія та гуманітарні науки шукають взаємозв'язок його із суб'єктивним благополуччям особистості, залученням її до надбань культури і освіти.

Проте, у вивченні даного питання відслідковується наступний парадокс: зв'язок щастя і грошей є актуальним для особистості до певної міри. Як зазначає Р. Інглхарт, при переході суспільства від бідності до матеріальної забезпеченості різко підвищується рівень суб'єктивного благополуччя його членів, проте цей процес «зависає», коли досягається певний поріг матеріального благополуччя [цит. за 10]. В українських реаліях цей поріг поки що не досягнутий, починаючи ще з 90-х років минулого століття, тому й держава, за даними соціологів, одна з «найнещасливіших» країн в Європі. Серед багатьох причин такої ситуації – розмежування влади (умінням бачити, що робити) і політики (здібністю вирішувати те, що саме треба робити); криза управлінських та інструментів ефективної дії; девальвація засад соціальної солідарності та громадянської відповідальності; компрометація ідеї соціальної справедливості; насадження через масову культуру культів глянцю, гламуру, моди, ідеалізації образу супергероя, популярності, сексуальності, тілесності, асоціальності, тощо. Соціальною основою такого культурного перевороту є новосформована суспільна формація – прекаріат (від «precariousness» – «непевність»), який об'єднав покинутий напризволяще пролетаріат з середнім класом, «складаючи цю надзвичайно строкату сукупність в єдину категорію тих, хто впав в стан крайньої дезінтеграції, пульверизації, атомізації» [11, с.79-81]. Все це призводить до формування в людини екзистенціальної невпевненості, почуття меншовартості, приниження та самозневаги.

Як бачимо, таким соціокультурним позиціям відповідають певні стратегії мислення, завдяки яким людина опиняється в офшорах «культури приниження» і не може потрапити в духовні виміри «культури людської гідності» (В. Рибалка). Слова нашого перворозуму Григорія Сковороди звучать досить актуально і сьогодні: «дерзни быть счастливым», адже, для того, щоб стати щасливим – треба «бути». А для того, щоб «бути» треба мати волю – дерзновенну, цілеспрямовану, самостверджуючу. Сучасна українська філософська думка стверджує, що із кризи виведе нас не тільки економіка, а й культура, релігія, ідея державності та національних інтересів. Такі дерзання будуть плідними, якщо будуватимуться на принципах духовності, «трисонячної єдності» (Г. Сковорода) – вірі, надії, любові (С. Кримський, В. Табачковський, В. Шинкарук та ін.); якщо людина в собі викорінюватиме агресію і зло, якщо шукатиме свою «сродну» справу. Отже, одним із виходів з даної ситуації є не тільки покращення економічних чинників, суспільного добробуту і зростання індексу щастя, а й спроможність правильно, продуктивно, результативно мислити. Дана ситуація посилює значимість творчого, евристичного мислення, яке постає головною умовою її вирішення.

Зазначимо, що складовою соціокультурної реальності є віртуальний простір, що продукується техно- та інфосферою українського суспільства, соціокультурними трансформаціями кожного структурного рівня, їх соціальною взаємодією. Така

взаємокомунікація соціального і віртуального створює нові соціокультурні, політико-економічні альтернативи. Сучасні стратегії мислення знаходять своє вираження в моделях віртуалізації суспільства, таких як: модель віртуального суспільства (А. Бюль), модель «віртуалізації соціального» (М. Паетау), модель віртуального класу (А. Кроукер, М. Вайнштайн), модель «перехідного стану» (Н. Рібаков, М. Кунафін, Р. Ярцев), модель «потрійної реальності» (В. Розін). В них досліджується концептуальний зміст процесу віртуалізації та прогнозуються напрямки подальшого соціокультурного поступу. Вважаємо, що остання модель – «потрійної реальності» – найповніше відображає співвідношення категорій існування людини та нової реальності, а також є інтегративною, адже дозволяє дослідити у взаємодії технічні, соціальні та психологічні аспекти даного питання. Тут В. Розін розрізняє три віртуальні реальності: комп'ютерну; власне віртуальну реальність та віртуальний стан людини, яка мислиться у цій реальності. Як бачимо, створюється «реальність одночасно технічна і природна, публічна і персональна, керована людиною і незалежна від неї», «...світ віртуального спостерігача і одночасно світ, що охоплює всіх користувачів Інтернету, ...світ особистісного поля і зусиль віртуального спостерігача, так би мовити його віртуальне продовження, і світ дії (поле) всіх інших користувачів» [12, с. 296].

На даний час здійснюється процес творення нової соціокультурної реальності, яка базується на технічних і семіотичних системах, можливостях доступу до колосальної інформації та знань, а також швидкості оперування ними. Як доводить В. Розін, «Інтернет зовсім не паралельна реальність, а породжуюча (*творяща* – *H.I.*) – новий віртуальний і реальний світ. Власне, так було завжди: новий семіозис створює нові можливості і, якщо повезе, й нову реальність» [12, с. 297], що є однією із передумов наступного етапу розвитку мислення. А для цього необхідно формувати нову культуру – культуру мислення, комунікації, життєдіяльності, господарювання тощо, які творяться в рефлексіях соціального пізнання і визначають стратегічний вектор поступу держави.

Епоха постмодерну як соціокультурний проект сучасності протиставляє епосі модерну невиправдані ідеї та мрії. Ми погоджуємось із точкою зору З. Баумана, що прогрес – це не якість історії, а самовпевненість сучасності, бо «якщо впевненість в собі складає єдину засаду віри в прогрес, то не дивно, що сьогодні віра стає тендітною і хиткою» [11]. Відмовляючись таким чином від ідеї прогресу, необхідно все ж таки дати відповідь на запитання: чи має якийсь певний напрям, стратегію, вектор розвитку сучасне соціокультурне буття і які нормативні та інституціональні чинники забезпечать даний рух? Однією із відповідей є ідея «Синьої Економіки», науково обґрунтована і запропонована членами Римського клубу. Запровадження її на теренах України дасть змогу збалансувати технології використання природних ресурсів, зробити їх екологічно безпечними, скоротити економічні та соціальні ризики всередині країни і за її межами. Впровадження інноваційних технологій, що гармонізують відносини з довкіллям дозволить вирішити соціально-економічні та екологічні проблеми в державі і світі, перетворити нежиттєздатні суспільства в економічно успішні. Сутність успішності і результативності «Синьої Економіки» – в подоланні стереотипів мислення, «зміні старих недолугих рамок новими можливостями» [13, с. 53].

Як відомо, глобальний вимір цивілізації виражається у прискоренні часу і звуженні простору, тобто руйнації локально-антропоморфних вимірів, які визначають світову тенденцію щодо зрівнювання уявлень про якість, комфорт, красу, мораль тощо. Глобалізація долає локальні просторово-часові масштаби, де існували культурні традиції. Як зазначає У. Бек, людина не завжди може справитись з ризиками, завдячуючи своєму інтелекту, силі, сміливості, винахідливості, вони стають їй непідвладні. У суспільстві споживання, де продукуються багатство і добробут, продукуються і ризики, внаслідок чого зникають і традиційні соціальні форми, що призводить до розпаду і розмивання соціальних зв'язків, що характеризує сучасну українську соціокультурну реальність.

З іншого боку, глобалізоване суспільство, несе не тільки негативні соціокультурні зрушення, а є своєрідним актом «творчої руйнації», що символізує, як зазначає К. Гаджієв, перехід від

одного стану до іншого, від застарілого до нового. Глобалізація «несе нові ризики і веде за собою зростання нестабільності, невизначеності, некерованості. В той же час вона створює нові можливості, одночасно розширюючи діапазон нових викликів» [14, с. 3]. Позитивний ефект глобалізації в тому, що вона не обмежується на карті соціокультурних світів планети рухом «по горизонталі», своєю «мережевістю» як сутнісною ознакою. Свій динамізм вона проявляє рухом «по вертикалі», «у ракурсі меридіанної локалізації, формуючи верхній поверх цивілізаційних процесів, які визначаються не за ціннісними характеристиками, а за часовим показником – інноваційними надбудовами над традиційними рівнями. При цьому, така багаторівнева система цивілізаційного процесу дозволяє виявити аспекти, найбільш сприятливі як для розгортання самої глобалізації, так і для збереження базової специфіки культур і етнічних цінностей, розкриваючи можливість залучення унікальності конкретних форм етнокультурного різноманіття світу для посилення різноманітних форм глобалізації» [7, с. 309].

Ми вважаємо, що для духовно-онтологічного відродження української держави єдиним підґрунтям «вертикального поступу» є людський капітал, нові технології і прогрес, які й творитимуть майбутнє. Філософія подвійних стандартів моралі, шлях «найменшого зла», які мають місце в економіці, політиці, культурі, мистецтві тощо, не вписується в логіку стратегій ефективного мислення. До прикладу, коли виробники вдаються до заміни токсичного процесу менш токсичним, вкладаючи в це мільярди доларів, – це не є вирішенням проблеми, адже напівміра – не вихід із ситуації, а приведення її в глухий кут. Тому, часу на «перереформатування» стратегій мислення небагато – за даними ООН, людству залишилось лише 30-40 років, щоб здійснити «зелену технологічну трансформацію» [13, с. 2]. Такі підходи зміцнять економіку та суспільство знизу догори. Рушійною силою прогресу можуть бути тисячі підприємців, чий безмежний досвід важить більше, ніж компенсація будь-якої нестачі капіталу чи досвіду. Як зазначав відомий фахівець з управління: «Потреби бідних – це можливості, які чекають на підприємців» [цит. за 13, с. 80]. Як бачимо, час, інновації, зміна методів виробництва і споживання є факторами економічної збалансованості і стійкості суспільства.

Але духовно-онтологічне відродження української держави неможливо без стратегій розвитку освіти. Необхідно відмітити, що до сьогоденного часу немає єдиної стратегії розвитку системи середньої, середньої спеціальної та вищої освіти у єдиному комплексі. Є. Р. Борінштейн зробив спробу на ціннісній основі запропонувати аксіологічні стратегії освіти: загальний доступ до якісної освіти; глобальна інформатизація суспільства; підняття престижу освітньої діяльності і цінності освіти як такого; цілеспрямовані зусилля по підняття статусу філософії освіти як науки, що надає можливість системної картини освітньої діяльності; розвиток професійно компетентної творчої особистості; самореалізація особистості, соціокультурної групи, соціуму; морально-етичні імперативи будь-якої діяльності людини; високий рівень розвитку технологій, в тому числі і педагогічних; пріоритетність знання як основи прогресу [15, с. 10]. Але у сьогоденні сучасного українського суспільства ми вважаємо за доцільне ще приділили увагу компетентністному підходу. У сучасній соціокультурній реальності важливим є вміння педагога та навчального закладу надавати людині «додану освітню вартість», як зазначає Міністр освіти і науки України Л. Гриневич [16, с. 61]. Тобто, необхідно вміння покращувати «стартові позиції», з якими людина приходить в навчальний заклад, підтягувати його до загальноприйнятих світових стандартів.

В цілому, сучасна соціокультурна реальність відображає такі стратегії мислення, які формують духовно-онтологічні, націєтворчі, ноосферні виміри української соціокультурної дійсності, яка в ризиках технократизовано-глобалізованого світу шукає свій шлях утвердження в нестабільному та непрогнозованому світі. Тому напрямки подальших досліджень мають бути зосереджені на даних стратегіях мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Щедровицкий П. Г. Изменения мышления на рубеже XXI столетия: социокультурные вызовы / П. Г. Щедровицкий // Вопросы философии. – 2007. – № 1. – С. 36-54.
2. Пролеев С. В. Гетерономність сучасного мислення / С. В. Пролеев // Евристичний потенціал мислення людини в інформаційному світі. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2013. – С. 18-21.
3. Вельш В. Наш постмодерний модерн / В. Вельш. – К. : Альерпрес, 2004. – 320 с.
4. Кримський С. Б., Павленко Ю. В. Цивілізаційний розвиток людства / С. Б. Кримський, Ю. В. Павленко. – К.: Фенікс, 2007. – 316 с.
5. Агеев В. Н. Семиотика / В. Н. Агеев. – М.: Изд-во «Весь Мир», 2002. – 256 с.
6. Пролеев С. В. Криза фінансова чи цивілізаційна? / С. В. Пролеев // Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей. Матеріали Міжнародних філософсько-економічних читань (20-21 травня 2009 року, Львів) / Університет банківської справи Національного банку України; Редкол.: Відп. секретар З. Е. Скринник. – Львів, 2009. – С. 32-35.
7. Кримський С. Б., Павленко Ю. В. Цивілізаційний розвиток людства / С. Б. Кримський, Ю. В. Павленко. – К.: Фенікс, 2007. – 316 с.
8. Горкгаймер М. Критика інструментального розуму / М. Горкгаймер. – К.: ППС-2002, 2006. – 282 с.
9. Гузь М. М. Аналіз показників економічного та суспільного добробуту населення / М. М. Гузь // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2012. – Вип. 36. – С. 66 - 72. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pprbsu_2012_36_9.
10. Гуриев С. Экономика счастья // Электронный ресурс. Режим доступу: <http://postnauka.ru/lectures/14584>.
11. Бауман З., Донскіс Л. Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності / пер. з англ. О. Буценка. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. – С. 69.
12. Розин В. М. Мышление: сущность и развитие. Концепция мышления. Роль мыслящей личности. Циклы развития мышления / В. М. Розин. – М.: ЛЕНАНД, 2015. – 368 с.
13. Паулі Г. Синя економіка. 10 років, 100 інновацій, 100 мільйонів робочих місць. Доповідь Римського клубу / Гюнтер Паулі. – Risk Reduction Foundation, 2012. – 320 с.
14. Гаджиев К. С. Мировой экономический кризис: политико-культурное измерение/К. С. Гаджиев//Вопросы философии. – 2010. – № 6. – С. 3-19.
15. Боринштейн Е. Р. Аксиологические стратегемы образования /Е.Р.Боринштейн// Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса-Дніпропетровськ, 2016. – С. 3-11.
16. Гриневич Л. Школа жизни / Л. Гриневич//Фокус. – 2017. - № 12 (520). – С. 60-63.